

morja in pa iz silno mnogih otokov, ki leže poleg morskega brega. Severni in največji kos trdne zemlje z dotičnimi otoci vred je prava stara Dalmacija. Srednji kos je pokrajina nekdanje dubrovniške republike. Tretji, najjužnejši in najmanjši kos je bil nekdanj del Albanije in se v tem oziru imenuje tudi avstrijska Albanija. Dalmatinsko kraljestvo šteje 443.000 prebivalcev, ki so po večini katoličani, razven 78.000 pravoslavnih kristjanov in 230 Židov; po rodu in jeziku so skoraj vsi Srbohrvatje, samo po nekaterih primorskih mestih je raztresenih okoli 18.000 Italijanov. Najimennitnejša mesta v Dalmaciji so: Zader, Splet in Dubrovnik. Zader šteje 7000 prebivalcev in je dobro utrjeno primorsko mesto. Zidan je po beneškej šegi in ima ozke ulice. Med cerkvami, ki se po stárosti in romanskej zidavi odlikujejo, je stolna nadškofovska cerkev iz začetka 13. stoletja. To glavno deželno mesto ima nadškofa in grškokatoliškega škofa, višjo gimnazijo in nižjo realko, knjižnico, več rozoljarnic in precej živahno kupčijo. — Splet šteje 11.000 prebivalcev in je največje mesto v Dalmaciji. Staro mesto današnjega Spleta je bilo postavljeno v obzidje velikolepnega grada, katerega je dal zidati cesar Dioklecijan 304. l. po Kr. na klinu zemlje, ki se od Solina (laš. Salona) izteguje v morje. Stolna cerkev, ki hrani kosti sv. Dujma, prvega Solinskega škofa, učenca sv. Petra, bila je nekdanj nevérsrk starodaven tempelj. V Spletu je tudi cesarski muzej za starine, ki hrani vse, kar se je na mestu starega Solina doslej imennitnega izkopaló. V tem kupčijskem mestu s prijetno okolico je višja gimnazija in realka z mornarsko šolo. — Dubrovnik šteje 5000 prebivalcev, stoji tik morja in je opasan z branišči in zidanimi starinske zidave. V 16. in 17. stoletji je tu posebno cvetelo jugoslovansko slovstvo. — Poglavitna pridelka dalmatinske dežele sta vino in olje, zraven pa še sladko sadje, smokve, mandeljni, rožiči in višnje (maraske). Med žitom se največ prideľa tursíce in ječmena. Oljka raste po otocih in poleg nizkega morskega obrežja ter daje obilo dobrega olja za kupčijo v tuje dežele. Ribištvo daje prebivalcem ob morskem bregu najboljnejši živež.

Dalmatinci so vrlí ljudjé, po krví in jeziku so naši pravi bratje. Odlikujejo se z velikim junaštvom in nepokvarjenim slovanskim čuvstvom. To svoje čuvstvo izrazujejo pri vsakej priložnosti s prepevanjem lepih narodnih pesen, ki je spremljajo s svojimi zeló prosto narejenimi goslamí. Take pesni prepeva pravi Dalmatince z največjim navdušenjem in kmalu se zbere okoli njega mnogo poslušalcev, ki pazno poslušajo na vsako besedo, da potlej plemenita čuvstva raznosijo v narod ter je vcepijo v mlada srca svojih potomcev. Tak prizor vam kaže denašnja „Vrtčeva“ slika.

Zemljepis ali geografija.

Kadar jasnega večera pogledate na modro nebó ter na njem vidite brez števila svetlih zvezdic migljáti, vem, da niti ne pomislite, kako daleč so te svetle lučice od vas, a še manj, da bi koga vprašali, kakšno podobo imajo ta daljna nebesna telesa in da li prebiva kako živo bitje na njih. A zakaj bi tudi šli z mislijo v te neizmerne daljave in zakaj bi z umom samo uganjevali toliko daljne stvari, ko imamo jedno nebesno telo tako blizu sebe, da je po-

polnem lahko preiščemo in proučimo. To telo je naša zemlja, na katerej mi prebivamo, na katerej živi na milijone živali in raste brez števila rastlin, a vendar se dosihdob še niste pobolje upoznali z njo. To, kar ste zamudili, treba da prihitite. Sè spoznavanjem zemlje se bodete učili tudi poznávati naravne prikazni, žive in nežive stvari na njej; upoznali se bodete z ónimi brezštevilmimi zvezdami, ki tako lepo migljájo na modrem nebu, upoznali se bodete z mesecem, vérnim továrišem naše zemlje, sè solncem, ki je jedini izvor vsega življenja, a tudi z ónimi čudnimi zvezdami, ki imajo svetle repe, ter jim tudi zato repate zvezde pravimo. Te zvezde vidimo malokedaj, a še to samo takrat, kadar se našej zemlji nekoliko bolj približajo. Nauk, ki popisuje našo zemljo, imenuje se zemljepis, z grško besedo mu tudi pravimo geografija. Zemljepis nam kaže, v kakšnej razmeri stoji naša zemlja k solncu, mesecu in ostalim zvezdam. On nas uči, kakšno podobo ima naša zemlja, kolika je, da li stoji ali se suče in po katerih zakonih (postavah). Dalje nas zemljepis tudi uči, kako naša zemlja izgleda od znotraj, kako na površini, koliko je suhe zemlje, koliko vode, in koliko vzduha (zraka) jo obdaja. Zemljepis ali geografija nam kaže tudi óne čudne prikazni, ki je ima zemlja v sebi, in so nam znane pod imenom težkota, toplota, magnetizem in elektrika. Uči nas tudi v kakšnej razmeri ste suha zemlja in voda, kje in kaj vse raste na zemlji, kakšne rastline, kakšne živali so na njej — zakaj ravno te in ne druge. Zemljepis nam pripoveduje, da je zemlja človeku v prebivališče; kaže nam, kaj je užé vse človeška roka na njej naredila, razdelivši jo na države, pozidávši mesta in vasí. Tu so modri ljudje prekopalí reke, ondu zopet zasuli jezera in bare (močvirja); tu so posekali in opustošili gozde, ondu je zopet zasadili in povzdignili, kakor se jim je najbolj pripravno zdelo v njihovo korist. Zemljepis nam tudi pripoveduje, kakšni ljudjé živé po raznih krajih naše zemlje, o čem se živé in kako živé. Glejte, otroci! vse to vas uči zemljepis ali geografija! Zares je lep ta nauk, koristen in zanimiv. Nij čuda tedaj, da je nauk v zemljipisji v novejšej dobi dospel na óno častno mesto, ki mu tudi prístuje med drugimi novošegnimi nauki. — Kakor nam užé imé kaže, glavna naloga zemljepisa je, da popisuje našo zemljo; a vendar je treba, da govori tudi o solnci in drugih zvezdah, s katerimi je zemlja po prirodnih zakonih v nekakej zvezi. Treba tudi, da govori o ljudstvih in družbah, rekši o národih in državah, kako so narodje zemljo med seboj razdelili in se izobrazili. Zatorej ločimo zemljepis ali geografijo navadno v zvezdoznanski, prirodoznanski in državoznanski zemljepis.

T.

Karavana.

Po puščavi se potuje vedno le v velikih karavanah, t. j. v družbah jašečih na velblodih ali na konjih; konje imajo posebno perzijske karavane. V dolgej vrsti korači jedna žival za drugo često po taktu piščali, a konji po cinkotu kraguljcev, ki jim je obešajo okoli vratú. Na hrbtih nesó razno blagó, plahte za šotore in potnike z orožjem. Vodja karavanin se imenuje karavanbaši; ta ureduje ves zbor idoč mu na čelu in kaže pot in mesto, kder se imajo postaviti šotori, kar se navadno godí pri studencih. Tu se zakurijo ognji in Arabci posedejo okoli, da si skuhamo jedí iz datljev in moke, pekóč iz nje